

Chabanis, Christian: Dieu existe? Oui. (Van Isten? Igen.) Stock, Paris 1979, 533 o.

A könyv címéből ítélve elvont eszme-futtatást várhatna valaki. A megszokott „isten-érvek” azonban inkább csak a sorok között tűnnek elő. A lényeg: személyes tanúságtétel. De nem statisztikai kiértékelésben, hanem dialógusok mélyszántásában. 25 személyel ismerkedünk meg: munkájuk, kutatásuk területéről kiindulva követjük élet-körülményeiket, néha még baráti körüket is, de mindenekelőtt Istenbe gyökerezett életüket. Érdekesítő s mégis közvetlen párbeszéd sorozata. A szerző partnerei kiválasztásában éreztetni akarta, hogy az élet minden terén ott van Isten, belefonódhatik mindennapi életünkbe, kiteljesedésünkhöz vezet, — rajtunk áll: radikális igent mondunk-e neki.

Az első rész a francia tudományos élet kilenc világhírű egyéniségét szólaltatja meg. A tudományok mai alapját a matematika alkotja. Így a kezdet **André Lichnerowicz**-cal, a Collège de France professzorával hoz kapcsolatba. „Valóban közös vonás a keresztény és a tudós magatartásában a nélkülözhetetlen alázatosság, keverve egy adag humorral.” „Személyesen csak Krisztus szavával felelhetek kérdésére. Számomra az egyetlen válasz az ő üzenete.” — **Charles Fehrenbach** csillagász milliónyi fényévekkel, millárdokra rúgó csillagrendszerekkel „dolgozik”: „A csillagok beszélnek hozzánk, mindenekelőtt a végtelenről.” — „Szólnak közvetlenül is az Istenről?” „Megvallom, nem azért találok meg Istent, mert csillagász vagyok. De hívő maradok mint csillagász. Hitem nem csökken evvel, sőt!” A beszélgetés során felmerülő kérdések: Hogyan magyarázhatjuk meg az ember létezését a világmindenség közepében? Mit jelent a „véletlen”? „Miért ilyen a világ, mint amilyen, és miért vagyunk mi ilyenek, mint amilyenek vagyunk? A véletlen nem ad erre feleletet.” A mai tudomány állítja, hogy a világnak volt kezdete, mert kiterjedőben van. A természetes felelet: „Egy végtelen értelem fogja össze az időt és a teret... Igen. De hogy Isten hogyan teremtetete a világot, azt szintén nem tudjuk.” Fenyegethet ezen az úton a panteizmus veszélye? „Mivel keresztény vagyok, úgy látom, hogy egy meghatározott pillanatban létrejön Isten belépése az emberi történelembe. Emberi formában, amelyik lehetővé teszi, hogy Szavát befogadhasuk. Az Újszövetség ténye, a törés az Ószövetséggel szemben tanúsodik arról, hogy egy adott helyen és időben, Palesztinában, kétezer éve, Isten működött, Isten közbelépett. Ehhez a ponthoz a kétség árnyéka sem fér.” — **Louis Le-prince-Ringuet** fizikus neve sok magyarnak is ismert (l. Mérleg 1979/207).

Pierre-Paul-Grassé természettudósnaál a párbeszéd az ember és állat közötti különbség vizsgálatából indul ki. A kérdéscímű fejelet érthető: Grassé az eddig már 33 kötetre rúgó *Traité de Zoologie* (Állattani kézikönyv) sorozat szerkesztője és egy részének írója. Válaszában, a kettő különbségének hangsúlyozása után, kiemeli, hogy a természetben fölismerhető rend mindig lenyűgözte, és csodálatra készítette. „A természet rendje nem az emberi ész találmánya, vagy egyes megfigyelt rész tulajdonságok összeillesztése. Nem, valóság ez, amit a fizikusok, matematikusok, mint Planck, Einstein tökéletesen megértettek. Aki rendről beszél, az beszél a rendező értelemről is. Ez az értelem nem lehet más, mint Isten.” Bevallja, hogy egy időben eltávolodott a vallástól. „Ha visszatértem a hithez, ezt a tudománynak, a tudományos eljárásnak köszönhetem. Planck önéletrajzát olvasva látjuk, hogy ő is a tudományos vizsgálat által erősödött meg hitében. Azok közé tartozom, akik úgy vélik, hogy a világ érthetetlen Isten nélkül.” Éppen ezért meglepődéssel nézi, hogy ma egyesek ezt a fáradságos utat az egyházban nem értékelik, azt hangsúlyozzák, hogy a hitet értelmünkől függetlenül

kapjuk meg. Grassé szerint több út vezethet Istenhez. Ő is kiemeli, hogy a véletlen nem magyarázza meg az állatvilág kifejlődését, sem a teljes determinizmus. Tudja: „ahhoz, hogy egy tudós higgyen, át kell lépnie a Rubikont.” „Sok tudós más előtt nem meri kiejteni Isten nevét, de kimondja, amikor egyedül van. Sokak felfogása még mindig az, hogy ha egy tudós vallásosnak mondja magát, elveszti tekintélyének egy részét, és hogy a társadalom a tudománytól elvárja, hogy tagadja Istent. Képtelenség!” A párbeszéd végén kitérnek a kinyilatkoztatás Istenére: „Krisztus azért jött, hogy emberibb képet adjon nekünk Istenről” — mondja Grassé. — A biológusokat **Albert Delaunay**, a Pasteur Intézet igazgatója képviseli, az etnológusokat **Jacques Soustelle** egykori miniszter. **Jacques Ellul** szociológus, **François Perroux** közgazdász, **Françoise Dol.o** orvosnő, pszichoanalitikus (vö. Mérleg. 1980/150).

A második rész a politika és a hit összefüggésében keresi az Istenben hívők választ. **Joseph Fontane**t volt munkaügyi miniszter, **Jacques De.ors**, a francia szocialista párt egyik vezéregyénisége és **George Montaron**, a Témoignage Chrétien (Keresztény tanúságtétel) szerkesztője szólal meg.

A „Szociológia és hit” c. fejezetben a szerző összefoglalja a különböző életkorok és munkaterületek képviselőinek válaszait. A gyárvezetőket **François Ceyrac**, a munkásokat **Jean Fabre** (bányász és egy pap nélküli egyházközség felelőse), a mezőgazdaságban dolgozókat **Claude Miche.et** (apjának boldoggá avatási perét már bevezették), az egyetemi hallgatókat **Anne Mégevand** bölcész, a házaspárokat **Laurence és Jacques Bourbon-Busset**, az öregeket **Marie-Jeanne Pontal**, a gyermekeket a 9 éves **Jerome**, a családjányakat pedig **Marie-Madele.ne Martinie** képviseli. Megragadóan bájos a kisfiú készsége, amellyel Isten és Jézus szeretete mellett emel szót. Igen megdöbbentő az öt gyermekes édesanya nyilatkozata, aki egyúttal tanárnő is. „Ha valaki szereti gyermekeit, a legértékesebbet akarja nekik adni. Hogyan tarthatná meg akkor csak magának a hitet, ha valóban ezt értékeli legnagyobbra? Csak annyit tehetünk, hogy kifejtsük, kívánatosnak mutatjuk be. De ezt meg kell tenni, fáradhatatlanul. Hányszor kérdezték a gyerekek, a serdülők, akikkel Istenről beszéltem: „De miért nem beszélnek erről szüleink? Miért olyan félnékek, hogy erről beszéljenek?” Valóban igaz, a szülők gyakran félnékek. Sokszor az nehezíti meg a dolgot, hogy a gyermekek — legalábbis a mi vidékünkön és környezetünkben — a szülőknél magasabb iskolai szintet érnek el. A szülők megfélemednek a gyerekek szókincsétől. Ez igen nagy nehézség, egyik oka annak, hogy nem mernek kiállni hitükkel gyermekeik előtt: attól félnék, hogy buta kifejezéseket használnak. Segíteni kell őket, hogy megtalálják a helyes kifejezéseket.”

A negyedik részben a párbeszéd a „hívó humanizmus”-sal folyik: **Pierre Chauu** történész, **Robert Jossein** művész, filmrendező, **André Frossard** író (híres könyve: Van Isten: én találkoztam vele), **Pierre Emmanuel**, az ismert neves költő szerepel itt és **Maurice Clavel** filozófus, aki már nem érte meg a könyv megjelenését.

Külön dicséretet érdemel Chabanis megjegyzéseivel, a párbeszéd vezetésével. Kiindulópontjai találóak, kérdései, feleletei a lényegre irányítanak. Pierre Emmanuelle pl. a szó keletkezéséről, kapcsoló erejéről kezdi a beszélgetést. Majd együtt haladnak önünk legmélyebb forrásáig, ahol eljutnak a Bibliában önmagát közlő Isten szaváig. De tiszteletteljes tartózkodással megáll Emmanuel személyes problémája előtt, amikor érezeti, hogy alig tud Istenről mint atyáról beszélni, mert „soha nem volt otthonom, emlékezetemben nem tudom megszemélyesíteni apámat . . .”

Csak remélni tudjuk, hogy ez a remek és újszerű mű más nyelveken is hozzáférhető lesz.

Fényesi Márk

Kecskés Pál: A bölcselet története. Szent István Társulat, Budapest 1981³, 549 o.

A magyar közönség örömmel veheti kézbe most az 1976-ban elhunyt Kecskés Pál filozófiatörténetének harmadik kiadását. A kiváló magyar bölcselet kevéssel halála előtt